

DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ DERGİSİ

DOGUS UNIVERSITY JOURNAL

e-ISSN: 1308-6979

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/doujournal>

DİJİTAL SERMAYE ÇALIŞMALARINA BİBLİYOMETRİK BAKIŞ (*)

BIBLIOMETRIC OVERVIEW OF DIGITAL CAPITAL STUDIES

Hande ULUKAPI YILMAZ⁽¹⁾, Abdullah YILMAZ⁽²⁾

Öz: Sermaye, bireyler ve örgütler adına önemli bir kavram olarak literatürde yer almaktadır. Sermaye türlerinin her biri stratejik birer kaynak ve güç iken, günümüz dijital çağında bir adım öne çıkan dijital sermaye kavramı, detayları ile araştırılması gereken bir olgu olarak dikkat çekmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada, dijital sermaye kavramının bibliyometrik bir analizinin yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bibliyometrik analiz tekniklerinden bilimsel haritalama tercih edilmiştir. Bibliyometrik analiz için gerekli veriler Scopus veri tabanından elde edilmiştir. Veri tabanında 4.11.2022 tarihinde yapılan sorgulama sonucunda başlığında “dijital sermaye” kavramını içeren 45 çalışma incelenmiş ve amaca uygun görülerek çalışmaya materyal olarak kabul edilmiştir. Analizler, MAXQDA 2020 nitel veri analizi programı aracılığı ile yapılmış ve raporlanmıştır. Araştırma bulgularına göre; dijital sermaye kavramına ilişkin en çok çalışmanın 2021 yılında yayınlandığı tespit edilmiştir. Dijital sermaye çalışmalarının yaklaşık %87’sinin makalelerden ve %13’ünün diğer yayın türlerinden oluştuğu görülmüştür. Bu çalışmaların %82’sinin ampirik ve %18’inin tanımlayıcı çalışmalar olduğunu söylemek mümkündür. Dijital sermaye çalışmalarının veri toplama tekniklerinde ilk sırada mülakat, ikinci sırada anket, üçüncü sırada sosyal medya ve web verileri ve son sırada diğer hazır verilerin yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kavrama dair 2021 ve 2022 yıllarında ampirik çalışmaların sayısında önemli bir artış olduğu ve en çok dijital eşitsizlik ile birlikte çalışmalara konu edinildiği bulgulanmıştır. Dijital sermaye çalışmalarındaki yöntem-yaklaşım-veri toplama tekniği ilişkileri incelendiğinde; veri toplama tekniklerinden mülakat ve anketin karma yöntem çalışmalarında çoğunlukla tercih edildiği, öte yandan araştırma yaklaşımlarından ampirik çalışmaların en çok nicel çalışmalar olarak tasarlandığı belirlenmiştir. Söz konusu bulgular çerçevesinde henüz gelişmekte olan dijital sermaye kavramına olan ilginin sınırlı oluşu dikkat çekerken, bu araştırma ile dijital sermaye kavramının kuramsal ve metodolojik seyrine dair bir portre çizerek gelecekteki araştırmalara fikir verilmesi umulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital Sermaye, Sermaye, Dijitalleşme, Bibliyometrik Analiz, MAXQDA.

Abstract: Capital takes place in the literature as an important concept on behalf of individuals and organizations. While each type of capital is a strategic resource and power, the concept of digital capital, which has come to the forefront in today's digital age, draws attention as a phenomenon that needs to be investigated in detail. From this point of view, this study aims to make a bibliometric analysis of digital capital. In line with this purpose, science mapping was preferred among the

(*) Bu çalışma, 11-13 Mayıs 2023 tarihleri arasında düzenlenen Yönetim Araştırmaları/Mühendislik Uygulamaları Sempozyumu (YÖNAR/MU23)’te sunulan aynı başlıklı bildirden üretilmiştir.

⁽¹⁾Bağımsız Araştırmacı; handeuyilmaz@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7496-7095

⁽²⁾Selçuk Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü; abduhahyilmaz@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7443-6064

Geliş/Received: 25-07-2023; Kabul/Accepted: 09-10-2023

Atf bilgisi: Ulukapı Yılmaz, H. ve Yılmaz, A. (2024). Dijital sermaye çalışmalarına bibliyometrik bakış. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 25(2), 1-21, DOI: 10.31671/doujournal.1332847.

bibliometric analysis techniques. The data required for bibliometric analysis were obtained from the Scopus database. As a result of the query made in the database on 4.11.2022, 45 studies containing “digital capital” in the title were examined and accepted as material for the study. Analyses were made and reported through the MAXQDA 2020 qualitative data analysis program. According to the research findings; it has been determined that the most studies on digital capital were published in 2021. It has been observed that approximately 87% of digital capital studies consist of articles and 13% of other publication types. It is possible to say that 82% of these studies are empirical and 18% are descriptive studies. Digital capital has been handled with a balanced distribution as dependent and independent variables in empirical studies. It was also found that there was a significant increase in the number of empirical studies on the concept in 2021 and 2022, and that it was mostly studied together with digital inequality. When analyzing the relationships between methodological approaches and data collection techniques in studies on digital capital, it has been observed that interviews and questionnaires are the preferred data collection methods in mixed-method studies. Conversely, empirical studies often adopt quantitative approaches. While it is noteworthy that there is limited interest in the developing concept of digital capital within the framework of these findings, it is hoped that this research will give ideas to future research by drawing a portrait of the theoretical and methodological course of the concept of digital capital.

Keywords: *Digital Capital, Capital, Digitalization, Bibliometric Analysis, MAXQDA.*

JEL: *D24, E24, J24, O33, O15*

1. Giriş

Dijital çözümlerin günlük yaşamda giderek artan kullanımı birçok sorunu beraberinde getirmektedir (Addeo vd., 2023). Bu sorunların çözümü adına topluluklar, akıllı toplumlara evrilmektedir. Akıllı toplum, bireylerin yaşamlarını iyileştirmek için dijital teknolojilerin potansiyelinden yararlanan, dijital ağların kullanımını gerektiren bir sistemdir (Levy ve Wong, 2014). Akıllı toplumlar, sosyal ve çevresel sorunları ağ toplumu aracılığıyla kolayca çözebilmektedirler (Verma, 2022) ve bu toplumlarda ulaşımdan sağlığa, üretimden eğitime, tarımdan enerjiye olmak üzere toplumsal yaşamın birçok alanında dijital teknolojilerin biçimlendirdiği değişim ve yenilikler görülmektedir.

Öte yandan günümüz “akıllı yaşam” ortamında rekabet, oldukça yoğun hissedilmektedir. Önceleri birkaç tekelin elinde olan piyasalar, son zamanlarda birçok katılımcının rağbetine hedef olmuştur. Bunun yanında son birkaç yüzyılda yaşanan küreselleşme ile rekabetin sınırları iyice genişlemiştir. Ancak rekabeti sadece piyasalar ve örgütler bazında ele almak yanlış olacaktır. Rekabet, “bir alanda faaliyet gösteren farklı birey veya örgütlerin aynı hedefe ulaşmak için karşılıklı mücadeleleri” olarak tanımlandığında (Şağbaşı, 2006), rekabetin birey bazında da ele alınmasının gerekliliği açıkça görülmektedir. Öyle ki bireyler birikim, deneyim ve beceri bakımından farklılıkları bünyelerinde barındırmakta ve bu farklılıklar taklit edilemeyen temel yeteneklere dönüştüğünde bireylerin özgünlük sebeplerini oluşturmaktadır (Altuntuğ, 2009). Bu ise bireylerin başlı başına birer rekabet kaynağı olduğunu gösterir niteliktedir.

Örgütlerin yapı taşlarından olan ve onları harekete geçmeye dürttüleyen bireylerin, mensubu oldukları örgütleri başarı ile yönlendirebilmeleri hem yöneten hem de yönetilen insan kaynağını analiz etmeyi gerektirmektedir (Altuntuğ, 2009). Küreselleşmenin etkisi ile tüm sektörleri etkileyen rekabet ortamı, örgütlerin hayatlarını devam ettirebilmeleri adına onları çeşitli arayışlara yöneltmiştir. Bu arayışta örgütün varlığının sürdürülebilmesi ve rakiplerine karşı fark yaratabilmesi için en önemli performans kaynaklarından insan faktörüne yatırım gündeme gelmiştir (Telli vd., 2022). İnsan faktörünün bilgi çağıyla birlikte giderek artan önemi, örgütlerin onları rekabet üstünlüğü ve sürdürülebilirlikte birer stratejik varlık ve paydaş olarak görmelerine yol açmıştır. Dolayısıyla dijital dönüşümün hızla gerçekleştiği günümüz akıllı toplumlarında ayakta kalmak ve rekabet üstünlüğü sağlamak isteyen örgütler dijital yetkinliklere sahip, teknolojiye hâkim, dijital dönüşüme ayak uydurabilen ve akıllı toplumun bir parçası olabilen bireylere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu noktada Addeo vd. (2023) bireylerin dijital varlıklarıyla (teknolojik ve yetenekli yönleriyle) toplumsal açıdan değerli olma ve yaşam şanslarını artırabilmenin, farklı bir sermaye biçimini mümkün kıldığına dikkat çekmişlerdir. Bu yeni sermaye, “dijital sermaye” olarak adlandırılmaktadır. Bireylerin dijital sermayeleri akıllı topluma entegrasyonlarında kilit rol üstlenmektedir. Öyle ki bireyler, sahip oldukları dijital sermayeleri sayesinde teknoloji ile etkileşim içerisine girerek hem dijital hem de sosyal alanlarda varlık gösterebilmektedirler.

Bu bilgiler ışığında çalışmada, akıllı toplumun inşasında önemli bir olgu olduğu düşünülen dijital sermaye kavramı ile bu kavramın literatürdeki yeri ve seyri, kavrama bakış açısı, ilişkilendirildiği kavramların neler olduğu bu araştırmanın temel merak konusu ve problemini oluşturmuştur. Bu bağlamda çalışmada dijital sermaye kavramının detayları ile araştırılması ve literatürdeki yeri ve seyrinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Kavramın henüz çok yeni yapısı, bibliyometrik bir çalışma ile kavramın dinamiklerinin belirlenmesini ve gelecek çalışmalar için araştırmacılara öngörüler sunulmasını gerektirmiştir. Bu doğrultuda öncelikle dijital sermaye kavramına değinilmiş, sonrasında dijital sermaye kavramını ele alan çalışmaların bibliyometrik analizi ile bulgularına yer verilmiştir. Çalışma, sonuç ve öneriler ile sonlandırılmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

Deneyimlenen teknolojik gelişmeler iş yaşamı ve toplumsal hayatta karşılaşılan birçok soruna dijital çözümler sunarken, diğer yandan dijitalleşen çalışma yaşamı ile dijital teknolojilere ulaşmada görülen eşitsizlikler dijital çağın iki uç noktası olarak dikkat çekmektedir. Günümüzde bu uç iki nokta arasında yeni bir kavram olarak dijital sermaye ortaya çıkmıştır.

En basit anlamıyla “sermaye”, bir örgütün veya ülkenin yararlanabileceği değerli bir şey olarak görülen, bir bireyin veya bir grup insanın becerileri, bilgisi ve deneyimi olarak tanımlanabilir (Oxford Learners Dictionaries, 2022). Bourdieu (1986) ise sermayeyi; sahibine avantaj sağlayan, zaman içinde biriktirebilen ve sürdürülebilir kaynaklar olarak tanımlamaktadır. Bu tanım ışığında birden fazla sermaye türünden söz etmek mümkündür. Örneğin; finansal olarak sahip olunanlar “ekonomik”, bilinenler “beşeri” ve tanınanlar “sosyal” sermaye olarak adlandırılmaktadır. Dijital sermaye ise günümüz dijital çağında sermaye türlerine bir yenisi olarak eklenmiştir

(Yılmaz, 2022). Hangi türü olursa olsun sermaye, edinildiği ve yeniden üretildiğinde değer kazanan toplumsal bir enerji olarak kabul görmektedir (Gómez, 2021).

Dijital unsurlar (dijital teknolojiler, onlara ulaşım imkânı, dijital kültür vb.) insanlar için tamamen farklı anlamlara sahip olabilmektedir (Ragnedda ve Ruiu, 2020). Bu noktada dijital sermaye, insanların dijital teknolojiyle nasıl ilişki kurduklarını etkileyen bir dizi eğilime işaret etmektedir (Park, 2017). Kavram, dijitalleşmenin beraberinde getirdiği yeniliklere adapte olabilme ve dijital teknolojileri kullanabilme yetkinliğini ifade etmektedir (Yılmaz, 2022). Bu yönüyle Ragnedda ve Ruiu (2020) dijital sermayeyi, yalnızca bireysel dijital yeterliliklerin sonucu olarak değil, aynı zamanda birikebilen ve bir sermayeden diğerine aktarılabilen bir dizi dijital yeterlilik olarak görmektedirler. Buna göre dijital sermayenin öğrenme yoluyla, teknolojik bilgi ve becerileri geliştirerek, zamanla elde edilebilecek yapısı dikkat çekmektedir (Seale, 2013).

Merisalo ve Makkonen (2022), dijital sermayenin diğer fiziksel sermaye türleri ile sürekli ilişkisine dikkat çekmektedirler. Bu noktada dijital sermayenin çevrimiçi ve çevrimdışı alanlar arasında bir köprü görevi gördüğünden bahsetmek gereklidir. Çevrimiçi etkinlikler bireylere sosyal, siyasi, kişisel ve kültürel faydalar sunmaktadır (Addeo vd., 2023). Bu yönüyle dijital sermaye, bir başka ifadeyle diğer kaynaklarla birleştirilen dijital beceriler, bir sermaye türünün diğerine transfer edilmesine olanak tanımaktadır (Lybeck vd., 2023). Ragnedda vd. (2022) sermaye türlerini bir bütünün tamamlayıcı bileşenleri olarak ele almaktadırlar. Örneğin; bireyin bilişim teknolojilerine sahip olması bir ekonomik sermayesinin varlığına işaret eder. Bunun yanında bilişim teknolojilerine sahip olan birey, cihazı bir amaç için kullanmak üzere belirli bir kültürel sermayeye sahip olmak durumundadır. Dijital cihaza sahip olan birey bu cihazı kullanmak üzere başka birinden yardım isterse, bu bireyin sosyal sermayesini de harekete geçirmektedir (Yılmaz, 2023). Bunu kanıtlar nitelikte Lybeck vd. (2023), dijital sermayenin diğer sermaye biçimleriyle değiştirilebilir olduğu sonucunu araştırmaları ile doğrulamışlardır. Araştırmacılar, özellikle kültürel sermayenin önemli bir kaynağı olan ve kolaylıkla dijital sermayeye dönüştürülebilir eğitim faktörüne dikkatleri çekmişlerdir. Yüksek eğitimli kişilerin sosyal medya ve dijital teknolojiyi kullanma konusunda daha iyi becerilere sahip olduğu açıktır. Bunun yanında araştırma sonuçları, dijital sermaye ile politik sermaye arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Sevgi (2021) de bilişim teknolojilerinin hızla yayılımının, dijital medya araçlarını kullanan kişi sayısının ve dijital ağlarda geçirilen zamanın artmasının, sermaye birikiminde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.

Dijital sermaye yalnızca birikmekle kalmayıp aynı zamanda küresel ekonomide önemli bir rekabet avantajı sağlayan bir faktör olarak nitelendirilmektedir (Bughin ve Manyika, 2013). Bunun yanında dijital sermaye, diğer sermayelerin dijital alanda verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak için de gerekli görülmektedir (Ragnedda ve Ruiu, 2020). Öyle ki kavram, dijital teknolojilere dair yetkinliklerin bireyi sosyal hayatında nasıl avantajlı bir konuma getirebileceğini vurgular niteliktedir (Seale, 2013). Bu yönüyle dijital sermaye kavramı farklı bir boyuta da dikkat çekerek toplumda hâkim bulunan ve halihazırda var olan sosyal, ekonomik ve kültürel eşitsizlik veya uçurumları da tetiklemektedir (Singh vd., 2022). Bu noktada dijital sermayenin doğuşunun dijital eşitsizlikler ile gündeme geldiğinden de söz etmek gereklidir. Toplumda önceden beri var olan sosyal eşitsizlikler, dijital çağda bilişim teknolojilerine erişimdeki eşitsizlikler ile farklı bir boyuta bürünmüştür (Ragnedda,

2017). Ancak dijital eşitsizliği sosyal eşitsizliğin sonucu olarak görmek yanlış olacaktır. Dijital eşitsizlik, var olan sosyal eşitsizliği genişleten bir yapıya sahip görülmektedir (Van Dijk, 2002). Bu dijital eşitsizlikler literatürde “dijital uçurum” olarak yer almaktadır.

Dijital uçurumun temelleri dijital kapitalizme kadar uzanmaktadır. Sevgi’ye (2021) göre kapitalist gelişmenin ön koşulu olarak kabul edilen sermaye birikimi, teknolojik gelişmelere paralel biçimde yeniden şekillenmektedir. Son yıllarda hayatımızda yer edinen dijitalleşme, bilgiye ulaşmak için çabalamanın sonunu getirmiştir. Eskiden olduğu gibi yoğun emek harcamak yerine, dijital teknolojiler ile her şey tek tıkla önümüze gelmektedir. Ancak bu dönüşüm çift yönlü olarak ele alınmalıdır. Dijitalleşmenin olumlu olduğu kadar olumsuz sonuçları da mevcuttur. Dijital kapitalizmin arkasındaki güç; internet, bilişim teknolojileri ve küreselleşme olarak sıralanabilmektedir. Dijital kapitalizm çalışmalarının önemli isimlerinden Schiller bu yeni düzeni, “kapitalizmin dijitalleşmesi” olarak adlandırmakta ve bu durumu insanlık için önemli bir dönüm noktası olarak görmektedir (Demirkaya ve Koyuncu, 2021). Nitekim kapitalizm, dijital teknolojilere ulaşabilme ve dijital yetkinlikler kazanabilme noktasında da karanlık yüzünü göstererek sermayesi olanlar ile olmayanlar arasında dijital uçurumun derinleşmesine yol açmaktadır.

Mistry (2014), dijital uçurumu bilişim teknolojilerine erişimi olanlar ile olmayanlar arasındaki fark olarak ifade etmektedir. Ancak kavram bu kadar dar bir görüşle ele alınmamalıdır. Dijital uçurum, teknolojiye ulaşım, teknolojiyi kullanma yeteneklerini edinme ve teknolojiyi yaşamlarına entegre etme olanağı olmayanlar ile olanlar arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik uçurumun artması ile meydana gelen eşitsizlikleri vurgulamaktadır (Van Dijk, 2020). Mevcut literatür, sosyal dışlanma ile dijital katılım arasında birbirini etkileme eğiliminde olan güçlü bağlantılar olduğunu göstermektedir. Daha az ekonomik kaynağa, daha düşük sosyal konuma ve daha az kültürel sermayeye sahip olanların dijital sermaye kapasiteleri ciddi anlamda etkilenebilmektedir (Addeo vd., 2023).

Dijital uçurumun üç türünden bahsetmek mümkündür. Dijital cihazlara erişimin sağlanamaması “birinci düzey dijital uçurum” olarak kabul görmüştür. Her ne kadar dijital çağın içerisinde yaşasak da halen en basit bilişim teknolojilerine sahip olmayan insanların varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Bunun yanında bilişim teknolojilerine sahip olunması, ancak bu teknolojileri kullanma becerilerinin yeterli olmaması “ikinci düzey dijital uçuruma” neden olmaktadır. Son olarak bilişim teknolojilerinin kullanımında çeşitli sosyal, ekonomik, politik, beşeri, kişisel vb. eşitsizlikler “üçüncü düzey dijital uçurum” olarak görülmektedir (Yılmaz, 2022). Bir diğer deyişle dijital uçurum, hem maddi (teknolojik cihazlar ve dijital altyapı gibi) hem de maddi olmayan (dijital beceriler, problem çözme yeteneği, içerik oluşturma kapasiteleri vb.) dijital kaynakların farklı şekil ve ölçülerde birikimi ve kullanılabilirliğinin bir sonucu olarak algılanmaktadır (Addeo vd., 2023). Toplumda görülen dijital eşitsizlik dijital sermaye kavramının temelini oluştururken, kavramın şekillenmesi ve anlamlandırılmasında önem arz etmektedir.

Çevrimiçi eşitsizliklerin çevrimdışı eşitsizlikler ile bağlantıları göz ardı edilmemelidir. Zira dijital eşitsizlikler, bireylerin sosyal yaşamlarının birçok yönüne de temas etmektedir. Tabi ki bunun tersi de söz konusu olabilecektir. Dijital eşitsizliğin yaş, çalışma pozisyonu, gelir gibi diğer yönlerle bağlantılı olduğu da görülmektedir (Addeo vd., 2023). Örneğin Clamor ve Saloma (2023) öğrenciler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmaları ile daha yüksek sosyoekonomik kökenden

gelenlerin daha fazla dijital sermayeye sahip olduğunu, aile geliri ne kadar yüksekse öğrencinin dijital teknolojileri o kadar fazla kullandığı sonucunu vurgulamışlardır. Dolayısıyla dijital eşitsizliğin tetiklenmesinde sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik koşulların da rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir.

Dijital sermaye kavramı, iki sac ayağı üzerine inşa edilmiştir: Dışsallaştırılmış kaynaklar ve içselleştirilmiş yetenekler. Öyle ki dijital sermaye literatürünün büyük kısmına hâkim olan Ragnedda ve Ruiu (2017) dijital sermayeyi; zamanla biriktirilebilen, aktarılabilen, dışsallaştırılmış kaynaklar (bir diğer deyişle dijital teknolojiler) ile içselleştirilmiş yetenekler (bir diğer deyişle dijital yeterlilikler) olarak tanımlamışlardır. Bu ayrım dijital sermayeyi, dijital araçların fiziksel özelliklerinin, veri analitiği becerileri gibi daha soyut unsurlara doğru genişletilmesine vurguda bulunmaktadır (Saruchera ve Mpunzi, 2023). Benzer şekilde Gómez (2021) de dijital sermayenin ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye ile yakın ilişki içerisinde olduğuna dikkati çekmiş; dijital teknolojiler ile dijital yeteneklerin diğer sermaye türleri ile bir döngü içerisinde dijital sermayeyi oluşturduğunu belirtmiştir. Öte yandan yazar, bu döngüde dijital okuryazarlığa da dikkati çekmiştir. Dijital sermaye kavramının, dijital teknolojilerin uygulanmasına izin veren ve işgücü verimliliğinin iyileştirilmesine katkıda bulunan yapısı (Merzlikina ve Mogharbel, 2022) kavramı önemli kılmaktadır. Bu kapsamda günümüz dijital çağında önemi ortaya konulan dijital sermaye kavramının dinamiklerinin tespit edilmesi amacıyla bibliyometrik bir çalışmanın literatüre kazandırılması planlanmıştır.

3. Metodoloji

3.1. Araştırmanın Problemi, Soruları, Amacı ve Önemi

Sermaye, bireyler ve örgütler adına önemli bir kavram olarak literatürde yer almaktadır. Sermaye türlerinin her biri çok değerli birer kaynak ve güç iken, günümüz dijital çağında bir adım öne çıkan dijital sermaye kavramı detayları ile araştırılması gereken bir olgu olarak dikkat çekmektedir. Bu noktada çalışmanın ortaya çıkışında kilit rol üstlenen birtakım sorular belirmiştir:

- Literatürde dijital sermaye kavramı ne zaman ortaya çıkmış, toplamda kaç çalışma yapılmıştır?
- Dijital sermaye kavramı, hangi araştırma yaklaşımları ile açıklanmaya çalışılmıştır?
- Çalışmalarda dijital sermaye kavramı, hangi değişken türü olarak ele alınmıştır?
- Dijital sermaye kavramı, hangi araştırma yöntemleri ile analiz edilmiştir?
- Dijital sermaye kavramının ilişkilendirildiği diğer kavramlar nelerdir?
- Dijital sermaye kavramının metodolojik seyri yıllara göre nasıl değişmiştir?
- Dijital sermaye çalışmalarının yöntem, yaklaşım ve veri toplama teknikleri arasındaki ilişkiler nelerdir?

Yukarıdaki sorular temelinde kurgulanan bu çalışmada, günümüz dijital çağının yükselen bir trendi olan dijital sermaye kavramının bibliyometrik bir analizinin yapılması amaçlanmıştır.

Edindikleri sermayelerinin insanlara birtakım getiriler sağladığı bir gerçektir. Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler nedeniyle günümüz insanı için artık dijital sermayeye de sahip olma zorunluluğu doğmuştur. Dijital sermayeye sahip insanlar, diğer sermaye türlerinde olduğu gibi birtakım getiriler elde etmekte, dijital sermayeye sahip olmayanlar ise dijital çağda bir adım geride kalmakta ve bunun sonucunda örgütsel ve toplumsal düzeyde eşitsizlikler tetiklenmektedir. Dolayısıyla dijital sermayenin sahip olanlar için avantajlar, sahip olamayanlar içinse dezavantajlar sağladığı aşikâr iken, kavramın bilimsel araştırmalarda hangi bakış açısı ve yönleriyle ele alındığı, hangi kavramlarla ilişkilendirildiğinin tespit edilerek kavramın bir portresinin çizilmesi önemli görülmüştür. Bu bağlamda konu ile ilgili çalışmaların incelenmesi ve literatürde kavramın gün yüzüne çıkan ve çıkmayan noktalarının belirlenmesiyle özellikle konuya ilgi duyan araştırmacılara, ulusal literatüre ve ilgililere faydalı olunması umulmuştur.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, farklı araştırma bileşenleri arasındaki sosyal ve yapısal ilişkileri analiz ederek bir alanın bibliyometrik ve entelektüel yapısını özetleyen bir analiz yöntemidir. Bu yöntem makale ve dergi yayınlarında, iş birliği modellerinde ve araştırma bileşenlerinde ortaya çıkan eğilimleri saptamak ve mevcut literatürde belirli bir alanın entelektüel yapısını keşfetmek amacıyla kullanılmaktadır. Bibliyometrik analiz, büyük hacimli yapılandırılmamış verileri titiz yöntemlerle anlamlandırarak, kümülatif bilimsel bilgiyi ve köklü alanların evrimsel nüanslarını deşifre etmek ve haritalamak için önemli bir yöntemdir (Donthu vd., 2021). Scopus, Science Direct, Web of Science gibi bilimsel veri tabanlarının ortaya çıkışının, büyük hacimli bibliyometrik verilerin elde edilmesini nispeten kolay getirmesi ve bibliyometrik yazılımların bu tür verilerin pragmatik bir şekilde analiz edilmesini sağlaması bibliyometrik analizleri yaygınlaştırmıştır.

Bibliyometrik analiz teknikleri ikiye ayrılmaktadır: Performans analizi ve bilimsel haritalama (Noyons vd., 1999; Donthu, 2021). Performans analizi, yayın ve atıf verilerine dayalı bibliyografik dizinler aracılığıyla farklı bilimsel aktörleri (araştırmacılar, kurumlar, ülkeler vb.) değerlendirmeyi amaçlayan bir yöntemdir. Diğer yandan bilimsel haritalama, belirli bir araştırma alanının bilişsel ve sosyal yapısının topolojik ve zamansal temsilini sunmaktadır (Moral-Muñoz vd., 2020). Çalışma tasarımında Donthu ve diğerlerinin (2021) betimledikleri bibliyometrik analiz aşamaları baz alınmıştır:

- Bibliyometrik çalışmanın amaç ve kapsamının tanımlanması,
- Bibliyometrik analiz tekniklerinin seçimi,
- Bibliyometrik verilerin toplanması,
- Bibliyometrik analizlerin yapılması ve bulguların raporlanması.

Öncelikle araştırma soruları temelinde çalışmanın amaç ve kapsamı şekillenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda bibliyometrik analiz tekniklerinden bilimsel haritalama tercih edilmiştir. Bibliyometrik analiz için gerekli veriler Scopus¹ veri

¹ Scopus adı, mükemmel gezinme becerilerine sahip olduğu bilinen Hammerkop (Scopus umbretta) adlı kuştan esinlenerek veri tabanına verilmiştir (Burnham, 2006).

tabanından elde edilmiştir. Scopus, Elsevier Co. tarafından desteklenen, tam metin bağlantılarına sahip özet ve indeksleme veri tabanıdır. Scopus, günümüz bilim otorite ve insanları tarafından kabul gören, nitelikli bir veri tabanı olarak bilinmekte ve araştırmacılara kaynak sağlamaktadır. Scopus veri tabanında 4.11.2022 tarihinde yapılan sorgulama sonucunda² başlığında “dijital sermaye” kavramını içeren 45 çalışma³ incelenmiş ve amaca uygun görülerek çalışmaya materyal olarak kabul edilmiştir. Analizler, MAXQDA 2020 nitel veri analizi programı aracılığı ile yapılmış ve raporlanmıştır.

Scopus veri tabanından elde edilen materyal, Zotero referans yöneticisi programı aracılığı ile işlenerek MAXQDA nitel veri analizi programına aktarılmıştır. Araştırma sorularının yönlendirdiği, önceden belirlenen kod ve alt kodlamalar yapılarak analizlere geçilmiştir. Çalışma kapsamında 253 kod/alt kod oluşturulmuş, toplamda 699 kodlama yapılmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan kategori, kod ve alt kod dağılımları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Kategori, Kod ve Alt Kod Dağılımları

TEMA	KATEGORİ	KOD	ALT KOD
Dijital Sermaye	Performans Analizi	Yayın Yılı	
		Yayın Türü	Makale
			Bildiri
			Kitap
	Kitap Bölümü		
	Bilimsel Haritalama	Araştırma Yaklaşımı	Ampirik
			Tanımlayıcı
		Araştırma Yöntemi	Nitel
			Nitel
			Karma
		Değişken Türü	Bağımlı
			Bağımsız
		Veri Toplama Tekniği	Anket
			Mülakat
Sos.Medya-Web Verisi			
Hazır Veri			

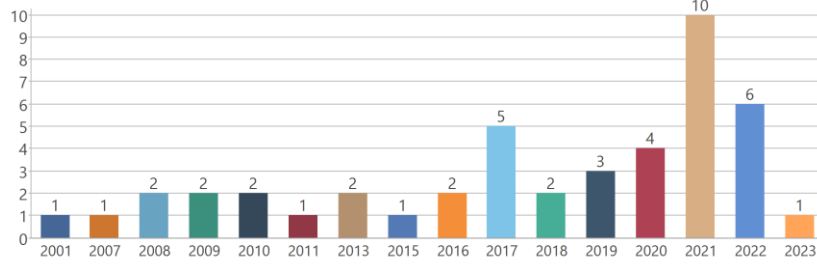
Gerekli kodlamaların ardından analizler yapılmış ve araştırma bulguları elde edilmiştir.

3. Araştırmanın Bulguları

Öncelikle dijital sermaye çalışmalarının yayınlanma yıllarına göre dağılımları incelenmiş ve ilgili veriler, Şekil 1’de verilmiştir.

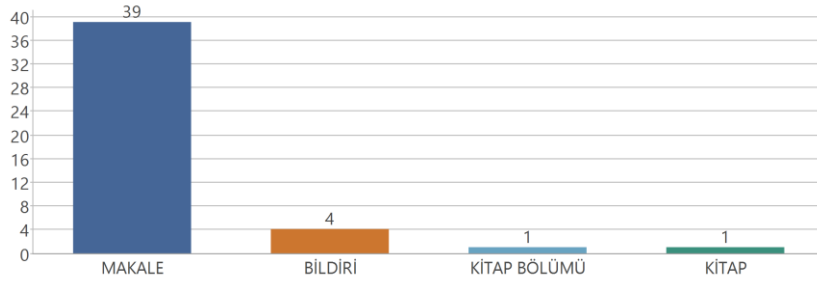
² Sorgulama “Keywords”, “Digital Capital” ve “English” arama kriterleri dâhilinde yapılmıştır.

³ Araştırma kapsamına dâhil edilen çalışmalardan biri 2023 yılında yayın için kabul alarak, erken görünüm etiketi ile veri tabanında görüntülenmektedir.

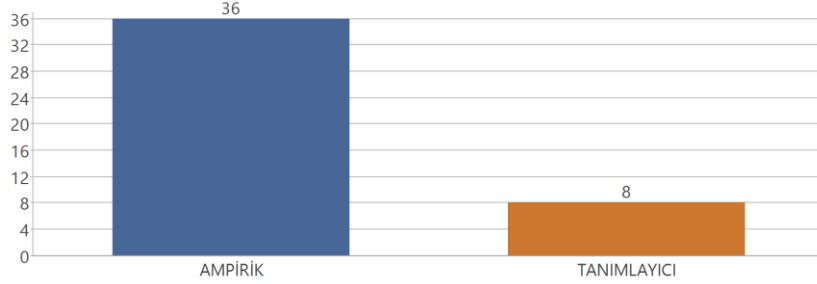
Şekil 1. Dijital Sermaye Çalışmalarının Yayınlanma Yılına Göre Dağılımı

Şekil 1'deki veriler incelendiğinde, dijital sermaye kavramına ilişkin en çok çalışmanın 2021 yılında (n=10), ikinci olarak 2022 yılında (n=6) ve üçüncü olarak 2017 yılında (n=5); en az 2001, 2007, 2011 ve 2015 yıllarında yayınlandığı görülmektedir. Bu bulgular ışığında dijital sermaye çalışmalarının 2001 yılında başladığı, 2017'ye kadar birkaç çalışma ekseninde seyrettiği, 2017 yılında ise yükselişe geçtiği ve son iki yılda toplam 17 çalışma ile ciddi ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. İkinci aşamada, dijital sermaye çalışmalarının yayın türüne göre dağılımları incelenmiş ve bulgular Şekil 2'de verilmiştir.

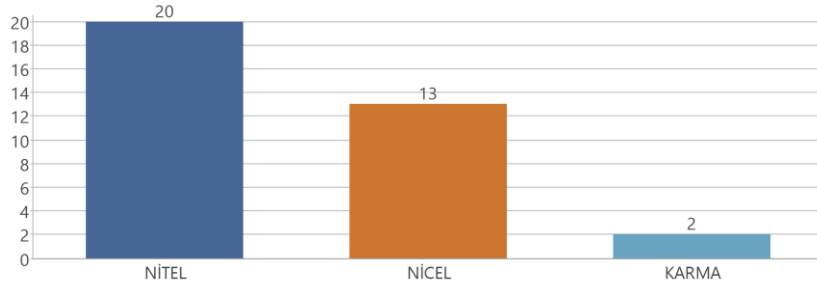
Şekil 2. Dijital Sermaye Çalışmalarının Yayın Türüne Göre Dağılımı

Şekil 2'deki veriler incelendiğinde, dijital sermaye çalışmalarının büyük çoğunluğunun makalelerden (n=39) oluştuğu, bunun yanında bildiri (n=4), kitap bölümü (n=1) ve kitap (n=1) niteliinde yayınların da olduğu görülmektedir. Buna göre dijital sermaye çalışmalarının yaklaşık %87'sinin makalelerden ve yalnızca %13'ünün diğer yayın türlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda literatürü zenginleştirmek adına kavram ile ilgili kitap, kitap bölümü ve bildirilere ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Üçüncü aşamada, dijital sermaye çalışmalarının araştırma yaklaşımına göre dağılımları incelenmiş ve ilgili veriler Şekil 3'te verilmiştir.

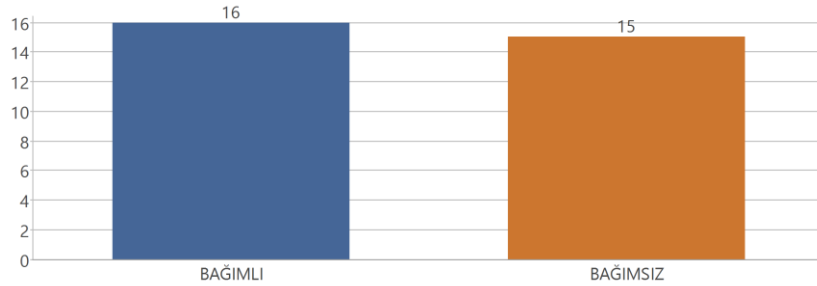
Şekil 3. Dijital Sermaye Çalışmalarının Araştırma Yaklaşımına Göre Dağılımı

Şekil 3'teki veriler incelendiğinde, dijital sermaye çalışmalarının büyük çoğunluğunun ampirik çalışmalardan (n=36) oluştuğu, bunun yanında tanımlayıcı çalışmaların da (n=8) bulunduğu görülmektedir. Buna göre dijital sermaye çalışmalarının yaklaşık %82'sinin ampirik ve yalnızca %18'inin tanımlayıcı çalışmalar olduğunu söylemek mümkündür. Dördüncü aşamada, dijital sermaye çalışmalarının araştırma yöntemine göre dağılımları incelenmiş ve ilgili veriler Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Dijital Sermaye Çalışmalarının Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

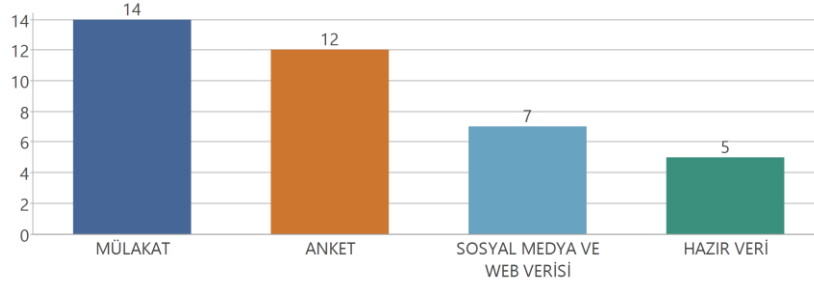
Şekil 4'e göre, dijital sermaye kavramına ilişkin çalışmaların en çok nitel (n=20) ve nicel (n=13) yöntemler ile yapıldığı, bunun yanında karma yönteme başvuran çalışmaların da bulunduğu (n=2) tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre nicel ve nitel yöntemlerin bir kombinasyonu olan karma yöntem çalışmalarına gerek görüldüğü düşünülmektedir. Bir sonraki aşamada, dijital sermaye çalışmalarının değişken türüne göre dağılımları incelenmiş ve ilgili veriler Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5. Dijital Sermaye Çalışmalarının Değişken Türüne Göre Dağılımı

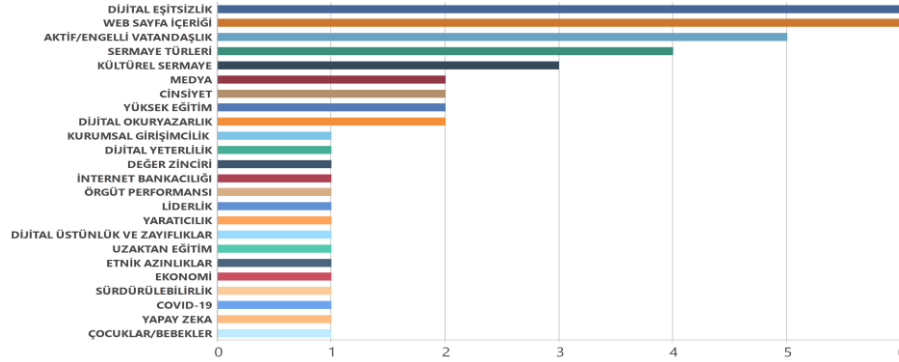
Şekil 5'teki veriler incelendiğinde, dijital sermaye kavramının ampirik çalışmalarda bağımlı (n=16) ve bağımsız değişken (n=15) olarak dengeli bir dağılım ile ele

alındığı görülmektedir. Sıradaki aşamada, dijital sermaye çalışmalarının veri toplama tekniğine göre dağılımları incelenmiş ve ilgili veriler Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6. Dijital Sermaye Çalışmalarının Veri Toplama Tekniğine Göre Dağılımı

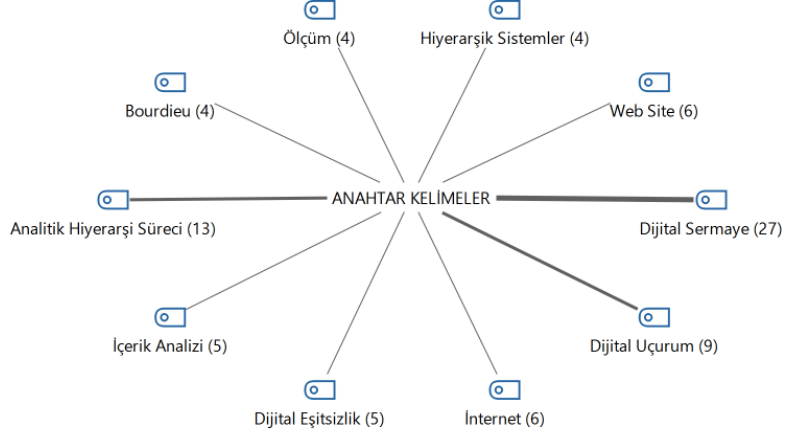
Şekil 6 incelendiğinde, dijital sermaye çalışmalarının veri toplama tekniklerinden ilk sırada mülakat (n=14), ikinci sırada anket (n=12), üçüncü sırada sosyal medya ve web verileri (n=7) ve son sırada diğer hazır verilerin (n=5) yer aldığı görülmektedir. Bu bulgu doğrultusunda veri toplama teknikleri arasında en çok mülakat ve anket gibi birincil veri kaynaklarına (n=26) yönelindiği, sosyal medya ve web verisi ile diğer hazır verileri içeren ikincil veri kaynaklarına ise (n=12) daha az başvurulduğu anlaşılmaktadır. Sonraki aşamada dijital sermaye çalışmalarında dijital sermaye ile birlikte çalışılan değişkenlerin dağılımları incelenmiş ve ilgili veriler Şekil 7'de verilmiştir.

Şekil 7. Dijital Sermaye ile Birlikte Çalışılan Değişkenlerin Dağılımı

Şekil 7'deki veriler incelendiğinde, dijital sermayenin en çok dijital eşitsizlik ve web sayfalarının içeriği değişkenleri (n=6), daha sonra aktif/engelli vatandaşlık (n=5), sermaye türleri (n=4) ve kültürel sermaye (n=3) ile çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca kavramın cinsiyet, yüksek eğitim, dijital okuryazarlık ve medya değişkenleri ile de ikişer kez birlikte ele alındığı anlaşılmaktadır.

Analizler kapsamında elde edilen bulgulardan biri de anahtar kelimelere dairdir. Dijital sermaye çalışmalarında en sık kullanılan anahtar kelimelerin dağılımlarına Şekil 8'de yer verilmiştir.

Şekil 8. Dijital Sermaye Çalışmalarında En Sık Kullanılan Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Şekil 8’deki dağılım incelendiğinde, dijital sermaye çalışmalarında en çok dijital sermaye (n=27), analitik hiyerarşi süreci (n=13) ve dijital uçurum (n=9) kelimelerinin anahtar kelime olarak kullanıldığı görülmektedir.

MAXQDA’ın görsel araçlarından kelime bulutları, bir metindeki en yaygın terimlere genel bir bakış sağlamaktadırlar. Anahtar kelimelere ait kelime bulutu Şekil 9’da yer almaktadır.

Şekil 9. Anahtar Kelime Bulutu

Dijital sermaye çalışmalarında kullanılan anahtar kelimelere ilişkin kelime bulutuna göre en çok “dijital” ve “sermaye” kavramlarının çalışmalarda yer edindiği; “sosyal, teknoloji, internet, web, web sayfası, hiyerarşi, süreç, eşitsizlik” kavramlarının da sıkça kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında araştırmanın analizlerinde kullanılan kodlara genel bir bakış sağlayacak olan kod bulutu Şekil 10’da görülmektedir.

Şekil 10. Kod Bulutu

Şekil 10'daki kod bulutuna göre araştırma kapsamında en çok ampirik kodu kullanılmış olup, daha sonra bağımlı, bağımsız, anket, mülakat ve nitel kodlarının da sıklıkla tercih edildiği anlaşılmaktadır. Dijital sermaye çalışmalarının yıllara göre metodolojik açıdan incelenmesi amacıyla yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Yıllara Göre Metodolojik Unsurların Seyri

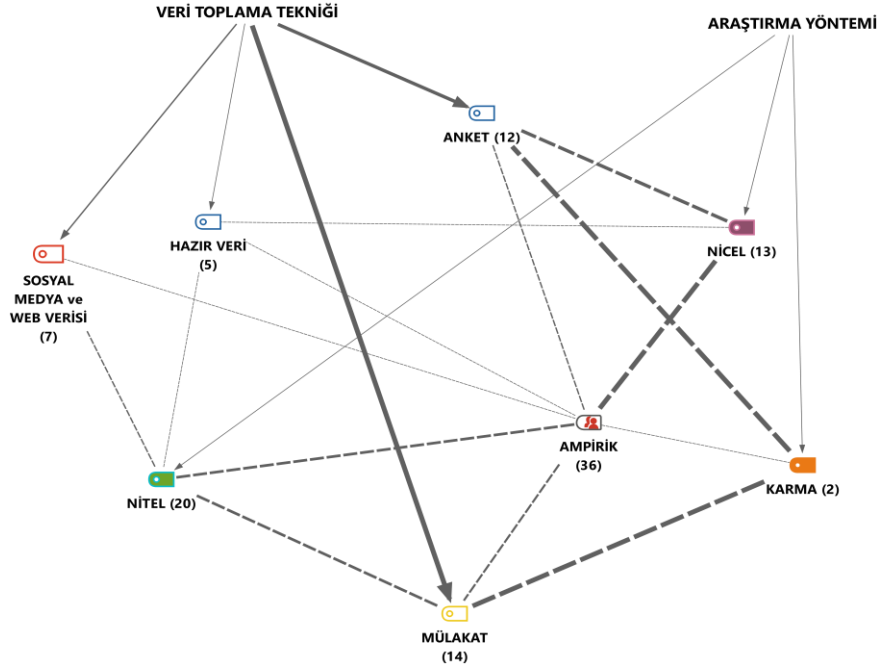
REFERANSLAR	2001	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Toplam
VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ																	
SOSYAL MEDYA VE WEB VERİSİ				2	1									2	1	1	7
HAZIR VERİ									1				2	2			5
MÜLAKAT		1	1			1	1	1	2		1	2		3	1		14
ANKET						1			1	1			1	2	2	4	12
DEĞİŞKEN TÜRÜ																	
BAĞIMSIZ			1			1	1	1	2	1	1	2		1	4	1	15
BAĞIMLI		1	1	2	1	1						1	2	5	2		16
ARAŞTIRMA YAKLAŞIMI																	
AMPIRİK		1	2	2	2	1	1	1	2	1	1	3	3	9	6	1	36
TANIMLAYICI						1					4	1		1			8
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ																	
KARMA						1		1									2
NİCEL			1							1		1	2	4	4		13
NİTEL		1	1	2	2		1		2		1	2	1	5	1	1	20
Σ TOPLAM		4	7	8	6	5	5	5	9	8	5	12	13	34	23	4	148

Tablo 2'deki dijital sermaye çalışmalarının yıllara göre araştırma metodolojilerinde yer alan unsurların seyri incelendiğinde, 2017 yılında kavramın tanımlanmasına yönelik tanımlayıcı çalışmalara ilginin arttığı, 2021 ve 2022 yıllarında ampirik çalışmaların sayısında önemli bir artış olduğu, 2021 yılındaki ampirik çalışmalarda dijital sermayenin bağımlı değişken olarak kullanımının arttığı, yine 2021 yılında nitel çalışmaların sayısında artış olduğu görülmektedir. Bunun yanında dijital sermaye kavramını açıklamada araştırmacılar, birçok farklı kavramdan yararlanmışlardır. Tablo 3'te ise dijital sermaye ile birlikte çalışılan değişkenlerin yıllara göre dağılımı görülmektedir.

Tablo 3. Dijital Sermaye ile Birlikte Çalışılan Değişkenlerin Yıllara Göre Seyri

REFERANSLAR	2001	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Toplam
BİRLİKTE ÇALIŞILAN DEĞİŞKEN																	
ÇOCUKLAR/BEBEKLER															1		1
YAPAY ZEKA																1	1
COVID-19															1		1
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK															1		1
EKONOMİ									1								1
DİJİTAL OKURYAZARLIK					1									1			2
UZAKTAN EĞİTİM														1			1
DİJİTAL ÜSTÜNLÜK VE ZAYIF														1			1
YÜKSEK EĞİTİM										1							2
LİDERLİK	1																1
ORGÜT PERFORMANSI				1													1
İNTERNET BANKACILIĞI				1													1
DEĞER ZİNCİRİ			1														1
ETNİK AZİNLİKLER										1							1
KÜLTÜREL SERMAYE											1						3
DİJİTAL EŞİTSİZLİK						1							1	3	1		6
MEDYA														2			2
YARATICILIK										1							1
AKTİF/ENGELLİ VATANDAŞLIĞI							1	1	2				1				5
DİJİTAL YETERLİLİK																	1
WEB SAYFA İÇERİĞİ		1	1	2	1	1											6
SERMAYE TÜRLERİ													1	1	2		4
KURUMSAL GİRİŞİMCİLİK															1		1
CRİSİSYET															1		2
Σ TOPLAM	1	2	3	2	3	1	1	2	5	1	1	3	3	11	7	1	47

Tablo 3'te yer alan dijital sermaye ile birlikte çalışılan değişkenlerin yıllara göre seyri incelendiğinde kavramın birçok farklı değişken ile çalışıldığı; en çok 2021 yılında dijital eşitsizlik ile birlikte konu edinildiği, diğer yandan 2022 yılında iki kez sermaye türleri, 2021 yılında iki kez medya, 2016 yılında iki kez aktif/engelli vatandaşlık ve 2009 yılında ise iki kez web sayfası içeriği bağlamında ele alındığı görülmektedir. Son olarak Şekil 11'de kod ilişki modeline yer verilmiştir.

Şekil 11. Kod İlişki Modeli – Araştırma Yöntemi, Yaklaşımı ve Veri Toplama Tekniği İlişkisi

Şekil 11’de yer alan kod ilişki modeline göre dijital sermaye çalışmalarındaki yöntem-yaklaşım-veri toplama tekniği ilişkileri incelendiğinde; veri toplama tekniklerinden mülakat ve anketin karma yöntem çalışmalarında çoğunlukla tercih edildiği, öte yandan araştırma yaklaşımlarından ampirik çalışmaların en çok nicel, daha sonra nitel çalışmalar olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca veri toplama tekniği olarak mülakat yönteminin nitel ve ampirik çalışmalarda da sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Son olarak nitel çalışmalarda veri toplama tekniği olarak sosyal medya verisi ile web verileri kullanımının mülakatın ardından ikinci sırada tercih edildiği, ampirik çalışmalarda ise mülakatın ardından anketin ikinci sırada yer aldığı söylenebilir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bibliyometrik çalışmalar ile bir alanda yeni ve anlamlı yollarla ilerlemek için sağlam temeller oluşturmak mümkündür. Bu yöntem araştırmacılara; genel bir bakış elde etme, alandaki boşluklarını belirleme, yeni çalışmalar türetme ve alana katkı sunma olanağı sağlamaktadır (Donthu, 2021). Bu çalışma ile günümüz dijital çağında literatüre giren “dijital sermaye” kavramına genel bir bakış ile literatürdeki çalışma alanlarını belirleyerek boşlukları daha net görebilmek ve yeni çalışmalara ışık tutarak literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Scopus veri tabanında 4.11.2022 tarihinde yapılan sorgulama sonucunda başlığında “dijital sermaye” kavramını içeren 45 çalışma MAXQDA 2020 nitel veri analizi programı aracılığı ile analiz edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre dijital sermaye kavramına ilişkin en çok çalışmanın 2021 yılında yayımlandığı tespit edilmiştir. Dijital sermaye çalışmalarının yaklaşık %87’sinin makalelerden ve %13’ünün diğer yayın türlerinden oluştuğu görülmüştür. Bu çalışmaların %82’sinin ampirik ve %18’inin tanımlayıcı çalışmalar olduğunu söylemek mümkündür. Kavramın 15 kez bağımsız, 16 kez ise bağımlı değişken olarak ele alındığı görülmüştür. Öte yandan çalışmaların en çok nitel ve nicel yöntemler kullanılarak yapıldığı, karma yöntem kullanan çalışmaların daha az olduğu tespit edilmiştir. Dijital sermaye çalışmalarının veri toplama tekniklerinde ilk sırada mülakat, ikinci sırada anket, üçüncü sırada sosyal medya ve web verileri ve son sırada ise diğer hazır verilerin yer aldığı belirlenmiştir.

Dijital sermaye ile birlikte çalışılan değişkenler ise kavramın birçok farklı değişken ile çalışıldığı; en çok dijital eşitsizlik ile birlikte çalışmalara konu edinildiği bulgulanmıştır. Bu bulgu, dijital sermayenin kuramsal temelini oluşturan en önemli kavramlardan birisinin dijital eşitsizlik olması nedeniyle beklenen bir durumdur. Diğer yandan dijital sermayenin dijital eşitsizlik ile sıklıkla çalışılması, birtakım ekonomik, sosyo-kültürel ve politik sorunlara dikkat çekmektedir. Zira çalışmaların yapıldığı ülkeler bağlamında dijital eşitsizliğin sıklıkla konu edinilmesi, söz konusu ülkelerde bireylerin dijital teknolojilere erişim noktasında eşit imkânlarla sahip olmadığına işaret olabilir. Bu durum ülkelerin adil dağılım, fırsat eşitliği, kapsayıcılık, ulaşılabilirlik noktasında doğru politikalar geliştirmesi gerektiğini göstermektedir.

Dijital sermaye çalışmalarındaki yöntem-yaklaşım-veri toplama tekniği ilişkileri incelendiğinde; veri toplama tekniklerinden mülakat ve anketin karma yöntem çalışmalarında çoğunlukla birlikte kullanıldığı, öte yandan araştırma yaklaşımlarından ampirik çalışmaların en çok nicel çalışmalar olarak tasarlandığı belirlenmiştir. Son olarak nitel çalışmalarda veri toplama tekniği olarak sosyal

medya verisi ile web verileri kullanımının, mülakatın ardından ikinci sırada tercih edildiği; ampirik çalışmalarda ise mülakatın ardından anketin ikinci sırada yer aldığı tespit edilmiştir.

Son yıllarda araştırmacıların dijitalleşme ve dijital dönüşüm kavramları ile birlikte dijital sermaye kavramına da ilgisinin arttığı, bu doğrultuda ilk çalışma 2001 yılında yapılsa da özellikle son 5-6 yılda çalışmaların sayısında önemli artış olduğu, aynı zamanda kavramın hem etkileyen hem de etkilenen bir değişken olarak literatürde yer aldığı belirlenmiştir. Dolayısıyla literatürde 16 yıl önce filizlenen dijital sermaye kavramı ile ilgili yaklaşık 45 uluslararası çalışmanın olması, kavramın literatürde giderek ilgi odağı haline geleceğini ve bundan sonraki yıllarda da aktüel bir kavram olacağını göstermektedir.

Dijitalleşme ve dijital teknolojilerin sosyoekonomik sistemlerin kapsamında kullanılması etkili ekonomik kalkınma ve rekabet edebilirlik için bir ön koşul olarak kabul edilmektedir (Merzlikina ve Mogharbel, 2022). Bu durumda dijital sermayenin varlığı gerekli görülmektedir. Bu çalışma ile dijital sermaye kavramının öneminin yeterince kavranıp kavranmadığının da tespit edilmesi mümkün olmuştur. Henüz gelişmekte olan literatüre olan ilginin sınırlı oluşu dikkati çekmektedir. Singh vd. (2022) insan sermayesinin, dijital olarak yetenekli değilse yetersiz kabul edileceğine, bu yeteneğin kavramsal karşılığının ise dijital sermaye olduğuna dikkati çekmişlerdir. Bu aşamada dijital çağın gerekliliklerinden olduğu düşünülen dijital sermayenin detayları ile araştırılmasının gerekliliği tespit edilmiştir. Bu düşünceyi destekler nitelikte Merzlikina ve Mogharbel (2022), dijital teknolojilerin kullanımının etkinliğinin bir göstergesi olarak dijital sermaye kavramının yapı ve içeriğini netleştirmek, detaylı değerlendirme ve yönetimi için ise metodolojik desteğe ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir.

Bu noktada analizler sonucunda, yapılan çalışmaların çoğunun makale türünde, ampirik ve daha çok nicel ya da nitel araştırma tasarımına sahip olmaları beklenen bulgular olsa da bundan sonra yapılacak çalışmalar için birtakım önerilerde bulunmanın kavramın gelişimi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda;

- Nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin yanı sıra karma yöntem çalışmaları yapılabilir,
- Kitap, kitap bölümü, bildiri gibi farklı yayın türleri tercih edilerek literatür zenginleştirilebilir,
- Kavram dijital eşitsizlik ve diğer sermaye türleri ile ilişkisinin dışında yapay zekâ, işsizlik kaygısı, girişimcilik niyeti gibi farklı kavramlar ile de çalışılabilir. Bu bağlamda özellikle literatürde dijitalleşme, dijital dönüşüm ve dijital sermayenin olumlu yönleri veya avantajlarına odaklanan ana akım çalışmaların yanı sıra teknolojik ilerlemeler ve dijital dönüşümden kimlerin yararlanıp kimlerin yararlanmadığı temelinde bireyler arasında eşitsizlik veya uçurumların artması, ayrımcılık, olumsuz damgalanma gibi etkilerin de eleştirel bir perspektiften irdeleneceği çalışmaların yapılmasında fayda görülmektedir.

Son olarak bu çalışma ile her ne kadar uluslararası çalışmalar analiz edilmiş olsa da dijital sermaye ile ilgili ulusal literatürde çok az sayıda çalışmanın olması nedeniyle kavramın detayları ile araştırılması gerekli görülmektedir.

Referanslar

- Addeo, F., D'Auria, V., Delli Paoli, A., Punziano, G., Ragnedda, M. ve Ruiu, M.L. (2023). Measuring digital capital in Italy. *Front. Sociol.* 8 (1144657). <https://doi.org/10.3389/fsoc.2023.1144657>
- Ågren, Y. (2023). Branded childhood: Infants as digital capital on Instagram. *Childhood*, 30(1), 9-23. <https://doi.org/10.1177/09075682221129367>
- Altuntuğ, D. (2009). Rekabet üstünlüğünün sürdürülmesinde yeteneklerin rolü: yetenek yönetim yaklaşımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 445-460.
- Basmajian, A., Kreniske, P., Moore, E.V., Spindler, E., Nalugoda, F., Nakyanjo, N., Ddaaki, W., Santelli, J.S. ve Hirsch, J.S. (2022). Gendered access to digital capital and mobile phone ownership among young people in Rakai, Uganda. *Culture, Health and Sexuality*, 15, 1-16. <https://doi.org/10.1080/13691058.2022.2085808>
- Baum, M. ve Rabl, T. (2019). Digital capital as an opportunity-enhancer for employee corporate entrepreneurship decisions. *40th International Conference on Information Systems (ICIS 2019)*. https://aisel.aisnet.org/icis2019/innov_entre/innov_entre/1
- Borodkina, O., ve Sibirev, V. (2021). The digital capital of social services consumers: Factors of influence and the need for investment. *The Journal of Social Policy Studies*, 19(1), 129-142. <https://doi.org/10.17323/727-0634-2021-19-1-129-142>.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* içinde (241-258. ss.). NY: Greenwood.
- Bubnov, V., Kopilevich, V. ve Istomina, A. (2021). The evolution of digital capital in organizations: a quantitative assessment. *Journal of Telecommunications and the Digital Economy* 9(4), 1-22.
- Bughin, J. ve Manyika, J. (2013). Measuring the full impact of digital capital. *McKinsey Quarterly*, 4, 88-97.
- Burnham, J.F. (2006). Scopus database: a review. *Biomedical Digital Libraries*, 3 (1), 1-8.
- Calderón Gómez, D. (2021). The third digital divide and Bourdieu: Bidirectional conversion of economic, cultural, and social capital to (and from) digital capital among young people in Madrid. *New Media and Society*, 23(9), 2534-2553. <https://doi.org/10.1177/146144482093325>
- Chen, S. Y. (2011). Exploring digital capital of automated cargo clearance business websites. *Expert Systems with Applications*, 38(4), 3590-3599. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2010.08.148>
- Clamor, W.L. ve Saloma, C. (2023). Digital capital and belonging in universities: quantifying social inequalities in the Philippines. *Front. Educ.* 8 (1137121). <https://doi.org/10.3389/educ.2023.1137121>
- Clermont, P. (2017). Information superiority = Digital capital? *Cutter Business Technology Journal*, 30(2), 12-17.
- Cortoni, I., ve Perovic, J. (2020). Sociological analysis of montenegrin teachers' digital capital. *Comunicacao e Sociedade* 37, 169-184. [https://doi.org/10.17231/comsoc.37\(2020\).2397](https://doi.org/10.17231/comsoc.37(2020).2397)
- Darcy, S., Yerbury, H. ve Maxwell, H. (2019). Disability citizenship and digital capital: the case of engagement with a social enterprise telco. *Information*

- Communication and Society*, 22 (4), 538-553.
<https://doi.org/10.1080/1369118X.2018.1548632>
- Davis, D. Z. ve Boellstorff, T. (2016). Compulsive creativity: Virtual worlds, disability, and digital capital. *International Journal of Communication*, 10, 2096-2118.
- De Vuyst, S. ve Raeymaeckers, K. (2019). Is journalism gender e-equal?: A study of the gendered accumulation and evaluation of digital capital in journalism. *Digital Journalism*, 7(5), 554-570.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1369357>
- Demirkaya, İ. ve Koyuncu, E. (2021). Dijital kapitalizm, tüketim kültürü ve y kuşağının değişen tüketim davranışları. *Intermedia International e-Journal*, 8(15) 174-196. <https://doi.org/10.21645/intermedia.2021.107>
- Donaghy, D. (2021). Defining digital capital and digital poverty. *ITNOW*, 63(1), 54-55. <https://doi.org/10.1093/itnow/bwab025>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N. ve Lim, W.M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: an overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296.
- Dyer-Witheyford, N. ve Mularoni, A. (2021). Framing big tech: News media, digital capital and the antitrust movement. *Political Economy of Communication*, 9(2), 2-20.
- Erika, T. G. (2021). Digital inequalities and distribution of digital capital in Romania. *Informacios Tarsadalom*, 21(3), 109-125.
- Eveno, E. (2020). The urban digital capital. *Bitacora Urbano Territorial*, 30(3), 15-26. <https://doi.org/10.15446/bitacora.v30n3.86397>.
- Gladkova, A., Vartanova, E. ve Ragnedda, M. (2020). Digital divide and digital capital in multiethnic Russian society. *Journal of Multicultural Discourses*, 15(2), 126-147. <https://doi.org/10.1080/17447143.2020.1745212>
- Henningsson, S. ve Ohrgaard, C. (2017). Follow the digital trace: Turning digital artifacts into digital capital. *Cutter Business Technology Journal*, 30(2), 25-31.
- Leguina, A., Mihelj, S. ve Downey, J. (2021). Public libraries as reserves of cultural and digital capital: Addressing inequality through digitalization. *Library and Information Science Research*, 43(3).
<https://doi.org/10.1016/j.lisr.2021.101103>
- Levy, C. ve Wong, D. (2014). *Towards a smart society*. Erişim adresi: <https://www.biginnovationcentre.com/>, Erişim Tarihi: 15.11.2022.
- Lissitsa, S., Chachashvili-Bolotin, S. ve Bokek-Cohen, Y. (2017). Digital capital as a mobility channel for ethnic minorities. C.S. Landers (Ed.), *The digital divide: Issues, recommendations and research* içinde (133-159. ss.). NY, USA: Nova Science Publishers.
- Liu, C.C. (2008a). Exploring the digital capital of mobile phone service websites by the user's perspective. *International Journal of Mobile Communications*, 6(4), 467-480. <https://doi.org/10.1504/IJMC.2008.018054>
- Liu, C.C. (2008b). The relationship between digital capital of internet banking and business performance. *International Journal of Electronic Finance*, 2(1), 18-30.
- Liu, C.C. (2009). Developing measures and prioritizing digital capital of real estate websites. *2009 WRI World Congress on Computer Science and Information Engineering* içinde (508-511. ss.). Los Angeles, CA, USA: IEEE.
<https://ieeexplore.ieee.org/document/5171222>

- Liu, C.C. (2010). Exploring digital capital measures of hospital service websites from the user's perspective. *International Journal of Technology, Policy and Management*, 10(4), 333-342. <https://doi.org/10.1504/IJTPM.2010.03692>
- Liu, C.C. ve Chen, S.Y. (2009). Prioritization of digital capital measures in recruiting website for the National Armed Forces. *Expert Systems with Applications*, 36(5), 9415-9421. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2008.12.051>
- Liu, C.C. ve Wang, H.J. (2007). Developing measures of digital capital and virtual value chain construction in job search websites. *International Journal of Management and Enterprise Development*, 4(1), 66-81. <https://doi.org/10.1504/IJMED.2007.011456>
- Lloyd, B. ve Ticoll, D. (2001). Digital capital and leadership. *Leadership & Organization Development Journal*, 22(2), 7-9. <https://doi.org/10.1108/lodj.2001.02222bab.001>
- Lybeck, R., Koiranen, I. ve Koivula, A. (2023). From digital divide to digital capital: The role of education and digital skills in social media participation. *Universal Access in the Information Society*, 2023. <https://doi.org/10.1007/s10209-022-00961-0>
- Matamala, C. (2021). Digital capital in higher education: Digital strengths and weaknesses to face distance education. *International Journal of Sociology of Education*, 10(2), 115-142. <https://doi.org/10.17583/rise.2021.5964>
- Merisalo, M. ve Makkonen, T. (2023). Bourdieusian e-capital perspective enhancing digital capital dis-cussion in the realm of third-level digital divide. *Information Technology & People*, 35(8), 231-252. <https://doi.org/10.1108/ITP-08-2021-0594>
- McGillivray, D. ve Mahon, J. (2021). Distributed digital capital: Digital literacies and everyday media practices. *Media Practice and Education*, 22(3), 196-210. <https://doi.org/10.1080/25741136.2021.1899628>
- Merisalo, M. ve Makkonen, T. (2022). Bourdieusian e-capital perspective enhancing digital capital discussion in the realm of third level digital divide. *Information Technology and People*, 35(8), 231-252. <https://doi.org/10.1108/ITP-08-2021-0594>
- Merzlikina, G. ve Mogharbel, N. (2022). Digital capital as an indicator of the effectiveness of the use of digital technologies in the management of socio-economic systems. *IV International Scientific and Practical Conference, SHS Web of Conferences*, 141, içinde (1-8. ss.). <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214101011>
- Mistry, J.J. (2014). A Conceptual framework for the role of government in bridging the digital divide. *Journal of Global Information Technology Management*, 8 (3), 28-46. <https://doi.org/10.1080/1097198X.2005.10856401>
- Moral-Muñoz, J.A., Herrera-Viedma, E., Santisteban-Espejo, A. ve Cobo, M.J. (2020). Software tools for conducting bibliometric analysis in science: An up-to-date review. *El profesional de la información*, 29(1), 1-20.
- Morgan, B. (2010). New literacies in the classroom: Digital capital, student identity, and third space. *The International Journal of Technology, Knowledge, and Society* 6(2), 221-240. <https://doi.org/10.18848/1832-3669/CGP/v06i02/56094>
- Njovo, M. ve Makacha, C. (2018). Cultural capital, digital capital and stakeholder partnerships: a holy trinity for a sustainable cultural tourism trajectory. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 7(5), 1-13.

- Noyons, E.C., Moed, H.F. ve Van-Raan, A.F.J. (1999). Integrating research performance analysis and science mapping. *Scientometrics*, 46, 591-604.
- Oxford Learners Dictionaries (2022). "Capital" Erişim adresi: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/human-capital?q=human+capital> adresinden alınmıştır. Erişim tarihi: 11.11.2022.
- Park, S. (2017). *Digital capital*. London: Palgrave.
- Ragnedda, M. (2017). The third digital divide: A Weberian approach to digital inequalities. London: Routledge.
- Ragnedda, M. (2018). Conceptualizing digital capital. *Telematics and Informatics*, 35(8), 2366-2375. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2018.10.006>
- Ragnedda, M. ve Ruiu, M. (2017). Social capital and the three levels of digital divide. M. Ragnedda ve G. Muschert (Ed.), *Theorizing digital divides* içinde (21-34. ss.). UK: Taylor & Francis.
- Ragnedda, M. ve Ruiu, M.L. (2020). *Digital capital: A bourdieusian perspective on the digital divide*. London: Emerald Publishing.
- Ragnedda, M., Addeo, F. ve Ruiu, M.L. (2022). How offline backgrounds interact with digital capital. *New Media and Society*, 12. <https://doi.org/10.1177/14614448221082649>
- Ragnedda, M., Ruiu, M. L. ve Addeo, F. (2020). Measuring digital capital: An empirical investigation. *New Media and Society*, 22(5), 793-816. <https://doi.org/10.1177/1461444819869604>
- Ragnedda, M., Ruiu, M.L., Addeo, F. ve Paoli, A.D. (2022). Converting digital capital in five key life realms. *Italian Sociological Review*, 12(1), 19-40. <http://dx.doi.org/10.13136/isr.v12i1.517>
- Roberts, E., ve Townsend, L. (2016). The contribution of the creative economy to the resilience of rural communities: Exploring cultural and digital capital. *Sociologia Ruralis*, 56(2), 197-219. <https://doi.org/10.1111/soru.12075>
- Saruchera, F. ve Mpunzi, S. (2023). Digital capital and food agricultural SMEs: Examining the effects on SME performance, inequalities and government role. *Cogent Business & Management*, 10(1), <https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2191304>
- Seale, J. (2013). When digital capital is not enough: Reconsidering the digital lives of disabled university students. *Learning, Media and Technology*, 38(3), 256-269. <https://doi.org/10.1080/17439884.2012.670644>
- Seale, J., Georgeson, J. Mamas, C.ve Swain, J. (2015). Not the right kind of 'digital capital'? An examination of the complex relationship between disabled students, their technologies and higher education institutions. *Computers and Education*, 82, 118-28. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.11.007>
- Sevgi, H. (2021). Dijital Ağlarda kullanıcı emeği ile sermaye birikimi arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 12(19), 21-37. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3304-6>
- Shin, J., Seo, M. ve Lew, Y.K. (2022). Sustainability of digital capital and social support during COVID-19: Indonesian Muslim Diaspora's Case in South Korea. *Sustainability (Switzerland)* 14(12), 7457. <https://doi.org/10.3390/su14127457>
- Singh, S., Singh, U.S. ve Nermend, M. (2022). Sustainability in digitized era analyzing the moderation effect of social strata and digital capital dependence on digital divide. *Sustainability*, 14, 14508, 1-22. <https://doi.org/10.3390/su142114508>

- Şağbaşı, L. (2006). Strateji, rekabet ve rekabet gücü ilişkileri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 9, 1-14.
- Telli, S.G., Işıkkay, T. ve Demir, C. (2022). Pazarlama yönetiminde insan faktörü: İçsel pazarlama ve iç müşteriler. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi – USBED*, 4(6), 75-96.
- Ugwudike, P. ve Fleming, J. (2021). Artificial intelligence, digital capital, and epistemic domination on twitter: A study of families affected by imprisonment. *Punishment and Society*, 25(1), 99-121. <https://doi.org/10.1177/1462474521101439>
- Van Dijk, J. (2002). A framework for digital divide research. *Electronic Journal of Communication*, 12(1), 1-7. <https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/6849188/Volume+12+Numbers+1.pdf> Erişim Tarihi: 14.04.2023.
- Van Dijk, J. (2020). *The digital divide*. UK: John Wiley & Sons.
- Vartanova, E.L., ve Gladkova, A.A. (2021). Digital divide, digital capital, digital inclusion: Dynamics of theoretical approaches and political decisions. *Vestnik Moskovskogo Universiteta. Seriya 10. Zhurnalistika 1*, 2-29. <https://doi.org/10.30547/vestnik.journ.1.2021.329>
- Vrieler, T. (2017). Digital capital - a platform for developing computational thinking. *ACM International Conference Proceeding Series* içinde (205-206. ss.). <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3141880.3143782#sec-cit>
- Verma, S. (2022). Sentiment analysis of public services for smart society: Literature review and future research directions. *Government Information Quarterly*, 39, 1-13.
- Yılmaz, A. (2022). Dijital çağın altın anahtarı: dijital sermaye. *Proceedings of the 14th SCF International Conference on “Economic, Social, and Environmental Sustainability in the Post Covid-19 World”* içinde (207-215. ss.). 13-16 Ekim 2022, Antalya, Türkiye.
- Yılmaz, A. (2023). Dijital sermaye. A. Yılmaz (Ed.), *İş'te dijitalleşme* içinde (181-194. ss.). Ankara: Nobel Yayıncılık.